

**EUSKARA ETA EUSKAL KULTURA GASTEIZKO
ELIZBARRUTIAREN ALDIZKARIAN (1862-1900)****1. SARRERA**

Irakurleak esku artean duen artikulu honek jarraipena eman nahi dio aurretik argitaratutako «Euskara eta euskal kultura Gasteizko Elizbarrutiaren aldizkarian (1901-1950)» izeneko testuari¹. Orduantxe esaten genuenez, gure asmoa Julen Urkizarren lana omentzea zen (hogeitabost urte betetzen baitzituen aldizkariaren zuzendari modura) eta horretarako euskal eliza eta kulturaren inguruko gai bat jorratu nahi genuen.

Orduko testuan Gasteizko Elizbarrutiaren agerkari ofizialaren aldi bat ikertu (hau da, 1901etik 1950era doana) eta bertan agertzen ziren euskararen eta euskal kulturaren inguruko aipamen garrantzitsuenak laburbildu genituen. Oraingo honetan, berriz, aldizkari ofizialaren lehen urteak jorratuko dira, XIX. mendeari dagozkionak. Beharbada, bi artikuluok interesgarriak izango dira orduko kontuak ezagutu nahi dituztenentzako edota lagungarriak ordukoak ikertzen ari direnentzako.

Jakina, aurreko artikuluan esandakoak ez ditugu errepikatu (adib. aldizkariaren inguruko datu orokorrak²) eta irakur-

¹ Karmel, 262. zk., 2008, 108-120 or.

² Ikertu gabe gelditu dira zenbaki batzuk: 1867 (44. zk.), 1873 (2, 3, 4, 5, 6, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 32, 33, 34, 36 eta 46. zk.ak) eta 1892 (7. zk.).

leak orduan esandakoak kontuan hartu beharko ditu. Dena dela, gaien aldetik badago desberdintasunik hogeigarren mendeko eta hemeretzigarren mendeko aleen artean.

Azterketari ekiteko, Gasteizko Elizbarrutiaren sorrera gogoratu behar dugu. Euskal lurretan kokatutako elizaren barruti berria 1851. urtean Espainiako Gobernuaren eta Erromaren arteko Konkordatu edo Hitzarmenean aurreikusi zen. Hala ere, 1862. urtera arte ez zen gauzatu elizaren euskal barruti hori, hori bai, batzuen atsekaberako. Esaterako, ezaguna da Justo Barbagero Santo Domingo de la Calzadako abadearen gonezina³.

Justo Barbagero abadea euskal barruti berriaren beldur zen eta, hori dela eta, gutun bat idatzi zion Madrilgo Justizia ministroari, egitasmoa zapuzteko; hona hemen 1861ko abuztuaren 5eko data duen *Memoria o consideraciones sobre la reunión de las tres provincias Vascongadas en un solo obispado, con la silla episcopal en Vitoria* izenekoaren pasarte bat: «Teniendo los vascongados obispos de su habla, cabildos y párrocos de su habla, pastorales, sermones, libros en su habla, se aferrarán más y más en ella, tratarán de extenderla por los límites de las tres provincias, ganando el terreno perdido y haciendo de ella una lengua nacional; y si a esto se agrega la mayor afición que cobrarán a sus costumbres, tradiciones y fueros, que en cierto modo se autorizan y sancionan, se habrá contribuido a formar en España una nacionalidad distinta y una base de separación política para los que más adelante quisieren invocar el principio de las nacionalidades». Euskararen kontra egin behar zen, Barbageroren ustez: «limitar el uso de la lengua vascongada, mandando que en todas las escuelas se enseñe por libros castellanos y empleando otros medios para generalizar el uso de este idioma, a cuya adopción en el país no ha contribuido poco el clero, por la necesidad de ejecutarlo en sus relaciones con las capitales de la diócesis y comunicación con sus prelados».

³ Francisco Rodríguez de Coro: *País Vasco, Iglesia y Revolución liberal*, Caja de Ahorros Municipal de Vitoria, Gasteiz, 1978, 332-340 orr.

Harira bueltatuz, gu hurrengo lerroetan Gasteizko Elizbarrutiaren aldizkariaren azterketara mugatuko gara, politika edo bestelako kontu orokorrak alde batera utzita (ondoriorik ere ez dugu aterako⁴), baina garbi dago Barbageroren euskararen inguruan usteak ez zirela bete, gure ikergaia den aldizkaria kontuan hartuta, behintzat⁵.

2. GAI NAGUSIAK XIX. MENDEAN: 1862-1900

2.1. Euskararen erabilpena elizkizunetan

2.1.1. *Sarrera*

Aurreko artikuluan (hots, «Euskara eta euskal kultura Gasteizko Elizbarrutiaren aldizkarian (1901-1950)» izenekoa) gai hori alde batera utzi genuen, izan ere, maiz errepikatzen ziren horri buruzko aipamenak Gotzaindegiko *Boletín Eclesiástico del Obispado de Vitoria* aldizkarian; artikulua honetarako, aldiz, topatutako aipamenak jaso ditugu, beste gai batzuen faltan. Jakina, euskararen erabilpena elizkizunetan ezin dugu mugatu beherago aipatutako kasuetara, hau da, euskara askoz gehiagotan erabiliko zen, baina hurrengoak dira aldizkariko orrialdeetan euskarari edo hizkuntzari buruz beren beregi idatzitakoak.

⁴ Ikuspegi orokorra izateko, ikusi Euskaltzaindiaren VIII. Jagon Jardunaldiak: «Eliza eta euskara Gasteizko Elizbarrutian» (*Euskera*, 49. liburukia, 2004-2)

⁵ Konkordatuaren arabera gotzainak euskalduna izan behar zuen (hala esaten zuen 1861eko udazkenean Erromatik etorritako ezarpen bulak); hori ez zen bete; are gehiago, hurrengo gotzainak urte askotan espainolak eta Espainiazaleak izan ziren.

Elizaren osagai euskaltzaleari dagokionez, Coro Rubio Pobesen *La identidad vasca en el siglo XIX. Discurso y agentes sociales* (Biblioteca Nueva argitaletxea, Madril, 2003) lanaren hirugarren zatia kontsultatzeko modukoa da. Coro Rubiok hurrengoak dio Justo Barbageroren idazkiari buruz: «los [argudioak] más interesantes eran aquellos de tipo político que hablaban de los peligros que se corría con esta novedad que potenciaba la distinción comunitaria del país. Entre esos peligros señalaba la revitalización del euskera, del idioma privativo del país, destruyendo los esfuerzos hechos por unificar la lengua en toda la Corona» (*Ibidem*, 396. or.).

2.1.2. *Misioak*

- Hasteko, nire herriari buruzko aipamen bat datorkigu. Aldizkariak Elorrion izandako misioen berri ematen du. Misioak jesuiten eskutik egin ziren eta erdara ere erabili zen, hain zuen ere «Guardia Civil» eta «carabineros» izenekoek eskatuta, bestela ez zuten ezer aditzen eta (1864: 18. zk. 154-157. or.). Horra hor herria erdalduntzeko bidea.

- Hurrengo urtean Nabarnizko kapilauak eskerrak ematen zituen aldizkariaren bitartez; misioetan bi hizlari euskaldun izan ziren: José Antonio de Uriarte («conocido en la república de las letras con el dictado de “*vascófilo*”») eta Manuel de Ereñozaga (1865: 26. zk. 293-295. or.).

- Misio euskaldunak Lekeition (1877: 16. zk. 124. or.).

- Misioak Mungian, «Salieron a recibirlos cantando letrillas en vascuence» (1882: 31. zk. 242. or.).

- Misioa Irunen; aipamen kurioa (edo erratua, hainbaten): «Teniendo también en cuenta que la inmensa mayoría no posee el lenguaje vascongado, se resolvió que las tres primeras funciones se dedicaran a éstos y el cuarto sermón en castellano» (1883: 1. zk. 5. or.).

- Misioak Algortan; euskararen erabilpena aipatzen da (1887: 13. zk. 115-116. or.).

- Misioa Laurgain; kapilauak aldizkarira bidalitako gutunean datu batzuk ematen ditu: hizlari euskaldunak jesuitak ziren, neskato batek “*Atoz pecataria*” abestu zuen eta «Se expresó con fácil palabra el RP Legarra en castizo vascuence» (1894: 13. zk. 348. or.).

2.1.2. *Erromesaldiak*

- Erromesaldia Urduñan: «El R. P. Echevarria predicaba en vascuence a los pueblos de Orozco, Ceberio y demás» (1883: 15. zk. 120. or.).

- Erromesaldia Larrean; kapilauak aldizkarira bidalitako idazkian hurrengo dio: «En la peregrinación al convento de Larrea, los peregrinos iban cantando un himno vascongado. Posteriormente ocuparon la Cátedra el P. Costancio en castellano y el P. Justo en bascuence. Más tarde volvió predicar el P. Justo en bascuence» (1896: 14. zk. 230-231. or.).

- Loiolararen egindako erromesaldia; bildutakoek “*Atoz peccataria*” abestu zuten (1897: 6. zk. 116. or.).

2.1.3. Erromara egindako erromesaldia (1894. urtean)

Aita Santuaren eta Elizaren hiriburura egindako erromesaldi horren inguruan datu asko daude Gotzaindegiko aldizkarian; gure gaiari dagokionez, honako aipamen hauek jaso ditugu:

- Erromesaldiaren irteera unean euskaldunek kantuka alde egin zuten; besteak beste, “*Gernikako Arbola*” abestu zuten (1894: 7. zk. 196. or.).

- Bidaian ere, kantuka ibili ziren, esaterako San Ignazioren martxa euskaraz abestu zuten (1894: 7. zk. 198. or.).

- Erromako egonaldia buruz, berriz, honakoa nabarmentzen du idazleak: «Llegados a Roma, por todas partes se oía hablar en español, pues aun los catalanes y vascongados como obedeciendo a una consigna patriótica, preferían la lengua de Castilla a las de sus regiones respectivas» (1894: 7. zk. 203. or.).

- Geroago, “*Gernikako Arbola*” kantatu zuten (1894: 7. zk. 205. or.).

- Bidaiaren ostean Gasteizko gotzainak Leon XIII.a Aita Santuari mezua bidali zion, gaztelaniaz eta euskaraz; testu hau aurrerago aipatuko dugu, 2.4. azpipuntuan.

2.1.4. Bestelako ekitaldiak

Atal honetan misioak eta erromesaldiak ez diren elizkizunak aipatuko ditugu, euskararen inguruan datuen bat jasotzen badute, behinik behin.

- Gotzainaren bisitaldia Errexilera; bertakoek bandera bat jarri zuten lema honekin: *“Poztu, Errexildarrac-gaurco egunean-gu-re Obispo Jauna-emen ecustean”* (1877: 20. zk. 156. or.).

- Arantzatzuko Amaren koroatzea ospatzeko jaien egitaraua; programa horretako hainbat ekitaldi (literatura lehiaketa edota sermoiak) euskaraz gauzatuko dira, bizkaieraz edo gipuzkeraz (1885: 21. zk. 166. or.).

- Jaia Seminarioan («Velada Literaria-Musical en el Seminario Conciliar de Vitoria»); egitarauan euskarazko hainbat ekitaldi iragartzen dira (1887: 13. zk. 109-113. or.).

- San Tomas Akinokoaren omenezko jaia («actos de culto religioso y honores literarios»): hitzaldi bat euskaraz izango da (1888: 8. zk. 71-72. or.).

- San Ignazio Loiolakoa omentzeko elizkizunak: mezak euskaraz (1888: 20. zk. 192-193. or.).

- San Tomas Akinokoaren omenezko jaia Seminarioan, gogo aipatutako ekitaldia, beste ikasturte batean errepikatuta: euskaraz hainbat ekitaldi (1892: 5. zk. 106-108. or.).

- Zehaztu gabeko elizkizunak Bergaran; euskarazko predikua Aita Manuel Umerezen eskutik (1897: 2. zk. 35. or.).

- Jaialdiak Begoñako Santutegian; euskaraz: meza errezatua eta meza errezatua sermoiarekin (1900: 14. zk. 243-246. or.).

2.2. Predikazioaren eta kantuen inguruko arauak, hizkuntzari dagokionez

Atal honetan aldizkarian argitaratutako pasarte pare bat jaso ditugu. Bietan euskararen zeresana elizkizunetan argitzen zaigu:

- Bertako hizkuntzan («lengua nativa») predikatzeko bete-beharra gogorarazten da (1881: 27. zk. 214. or.).

- Elizkizunetan erabilitako musikaren inguruan dauden arauak: «art. 7.º - El idioma que ha de usarse en los cánticos

durante las funciones solemnes estrictamente litúrgicas sea la lengua propia del rito» eta «art. 8.º - En las demás funciones se podrá usar la lengua vulgar, tomando las letras de composiciones devotas y aprobadas» (1894: 19. zk. 452-455. or.).

2.3. Euskarazko katixima idatzia

Ikertutako urteetan euskarazko katixima oso gai garrantzitsua izan zen Gipuzkoa aldean. Kontua da sasoi horretan itzulpenaren egokitasunaz eztabaidak izan zirela: gehien erabilitako testua ez zen garbizalea eta testu horren kontrako eta aldeko ahaleginak egin ziren⁶.

Gotzaindegiaren aldizkarian aipamen batzuk datoz gai horren gainean:

- Asteteren katixima berrargitaratu egin da; horren berri ematen da eta liburuan datorren lizentzia jasotzen da (1867: 215-216. or.).

- Euskarazko katiximaren berrargitalpena. Horren kariaz, apaiz gipuzkoar batzuk eskaera bat egiten dute; horren inguruko arazoak (1867: 47. zk. 744. or.).

- Aita Asteteren katiximaren gipuzkerazko testuaren gaineko aipamena (1867: 51. zk. 798. or.).

- Gotzainaren pastoralak. Bertan adierazten da Gipuzkoan oso zabaldua dagoela Aita Asteteren euskarazko itzulpen bat eta itzulpen hori lizentzia edo baimenik gabe argitaratzen dela. Gainera, gotzainak dio itzulpena akatsez josita dagoela. Hori guztia kontuan hartuta, gotzainak bertsio zuzendua iragarri eta aurreko argitalpen guztiak debekatu zituen (1879: 11. zk. 77. or.).

⁶ Coro Rubioren hitzetan: «La más utilizada era la traducción realizada por Juan Irazusta, rector de Hernialde, de la que se hicieron sucesivas reimpressiones incluso sin solicitar la necesaria licencia del Diocesano. Pero al parecer no era una traducción al gusto de todos los clérigos, al menos de los más puristas con la lengua» (*Ibidem*, 446-448 or.).

2.4. Euskarazko testuak aldizkarian bertan

Aurreko artikuluan ikusi genuenez, ia ez dago euskaraz idatzitako testurik Gotzaindegiko aldizkari ofizialaren orrialdeetan, 1923tik aurrera gotzainen gutun-pastoralak eta zirkular elebidunak agertu arte⁷. Hauek dira hemeretzigarren gizaldiari dagozkion zenbakietan aurkitutakoak:

- Aita Santuak 1866ko abenduaren 22an ezarritako otoitza gipuzkerara itzulita⁸: “*Oracio Devotoa*”; aurkezpen modura hurrengoa dator: «Un ilustrado Sr. Cura Párroco de Guipúzcoa se ha dignado ocuparse de la traducción al vascuence de la *Oración* que, dictada por Su Santidad, vino a honrar las columnas de nuestro Boletín del 22 de Diciembre del año anterior, pág. 775. Vean nuestros lectores este concienzudo trabajo, que nos ha parecido muy bueno». Otoitzak ehun eguneko indulgentzia eskaintzen du. (1867: 1. zk. 7. or.). Aldizkariaren hurrengo orrialdean esaten denez (1867: 1. zk. 8. or.), otoitz hori eta beste bat orri solte batean batu dira eta orri hori salgai dago aldizkariaren inprimategian: «La oración dictada por Su Santidad y traducida al vascuence, que principia *Inguraezazu*, y la que insertamos en el presente número, se hallan de venta en la imprenta de este Boletín al ínfimo precio de dos reales el ciento».

- Aita Santuaren otoitza, bizkaieraz; aurkezpen modura hurrengoa dator: «Un ilustrado Sr. Eclesiástico de Vizcaya se ha servido remitirnos, traducida al vascuence vizcaíno, la oración

⁷ Aurreko artikuluan bezala, Nafarroako egoera aipatuko dugu: 1862an (Gasteizkoa bezala) sortutako aldizkarian ez dago euskarazko testurik XIX. mendeko aleetan (Blanca Urmeneta: *Navarra ante el vascuence. Actitudes y actuaciones: 1876-1919*, Nafarroakoa Gobernua, Iruñea, 1996, 116. orr.; Joxemiel Bidador: *Materiales para una historia de la literatura vasca en Navarra*, Pamiela, Iruñea, 2004, 184. orr.; azken horrek dio «El *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Pamplona* fue creado en 1862 bajo el mandato de Uriz Labairu, y en sus primeros cuarenta años de vida no publicó un solo texto en euskera».

⁸ Otoitza euskaraz, baita ere, *Seminario Católico Vasco-Navarron*, 1866ko abenduaren 8an.

que en números anteriores hemos publicado así en castellano como en vascuence guipuzcoano» (1867: 3. zk. 37. or.); hala ere, aurkezlea erratuta dago, izan ere, bizkaierazko testua ez dator bat aldizkarian aurretik agertutako testuarekin; bizkaieraz datorrena orri soltean agertutako *Inguraezazu* horren kidea da (honetara hasten da: «Inguratu eguizu...». Otoitzak berrogeita hamar eguneko indulgentzia eskaintzen du.

- Pio IX.a Aita Santuari debozio-testu elebiduna, Erromara egindako erromesaldiaren ostean; bi zutabetan dator (1894: 210-212. or.). Jarraian mezu horri egindako erantzuna jasotzen da, Aita Santuarena, gaztelania hutsez idatzita.

2.5. Euskarazko testuen aipamenak

Aldizkarian euskarazko testu batzuen inguruan hitz egiten da (testua bertan jaso gabe):

- *Bula Inefabilis* delako testuaren euskal itzulpenaz (1865: 4. zk. 51-54 eta 58. or.).

- *Instrucción sobre el jubileo* delako testuaz; bertan esaten denez, «El excelente escrito que sobre el mismo asunto ha compuesto en vascuence el Sr. D. Manuel Antonio de Antía, rector de Urnieta» (1865: 23. zk. 272. or.).

2.6. Liburuen publizitatea

Aurreko artikuluan bezala, oraingo honetan ere euskarazko liburuen publizitatea lokalizatzen saiatu gara. Orduan esaten genuen moduan, Gotzaindegiko aldizkarian maiz agertzen ziren liburuen iragarkiak. Publizitate gehiena erdarazko liburuen ingurukoa zen, baina noizean behin euskal liburuak iragartzen ziren. Hona hemen topatutako aipamenak:

- Katixima baten iragarkia: “*Cristauen dotriñaco catecismoa apaiz euzcaldun batec argitara ematen duena*”, Juan José de Galarmendi idazlearena; gipuzkeraz idatzita dago (1864: 50. zk. 408. or.).

- Liburu hau izenburuagatik jaso dugu: *“Manual vascongado: contiene el modo de administrar los Santos Sacramentos según el ritual Romano, con las respectivas exhortaciones para cada uno de ellos y la práctica de ayudar a bien morir”* (1865: 32. zk. 352. or.).

- Hau ere ez da euskaraz, baina jaso egin dugu: *“Semanario Católico Vasco-Navarro; doctrinal literario, histórico, monumental, bibliográfico y de intereses generales de la Península”*, Vicente de Manterolaren zuzendaritzapean (1866: 43. zk. 660. or.); artikulu honetan, aurrerago, *Seminario* agertuko zaigu, euskal testu bat argitaratu zuen eta.

- Otoitz baten iragarkia: «Se halla a la venta la oración dictada por su Santidad y traducida al vascuence» (1867: 1. zk. 8. or.).

- *“Catecismo del P. Astete”* delakoaren edizioa, gipuzkeraz jarrita (1867: 214. zk. 215. or.).

- *“Vía crucis de San Leonardo de Porto Mauricio”*, el más tierno y lleno de unción de los que se conocen. Traducido al vascuence por el presbítero D. José Tomas de Eleizalde» (1872: 8. zk. 64. or.).

- *“Cristau Dotriñaco Catecismoa”* de D. Juan José Galarmendia eta Irubarren, Donostiac apaizac arguitara emana Vitoriaco Obispo Jaunaren baimenarequin» (1877: 23. zk. 184. or.).

- *“Cristauaren gordairua, edo arima salvatzecko sinistu ta eguin bear dan gucia hitz bitan”*; liburu honen itzulpena da: *“El tesoro cristiano”*. (1879: 10. zk. 75. or.).

- *“Salvacioco aingura”*. Esmerada traducción al vascuence del libro de P. Mach, *Ancora de Salvación*» (1884: 9. zk. 74. or.).

- Badaezpadan, lan bati buruzko informazioa jaso dugu; al-dizkariak dio: *“Mes de María de Ntra. Sra. de Lourdes”* obra de Enrique Lasserre y traducida por el Ilmo. Ramón María de Araiztegui» (1894: 7. zk. 237. or.); Araiztegi euskal idazlea izan zen baina Lasserre frantsesaren lana gaztelaniara bakarrik itzuli omen zuen.

- Hau ere ez da euskaraz, baina jaso egin dugu gure hizkuntzarekin lotura zuzena duelako: «Obra verdaderamente nueva e importantísima para los amantes de las glorias vasconavarras. *“Catálogo de obras euskaras”* o catálogo general cronológico de las obras impresas referentes a las provincias de Alava, Guipúzcoa, Vizcaya y Navarra, a sus hijos y a la lengua euskara o escritos en ella, formado en vista de los trabajos de los señores D. Antonio Gallardo, Brunet, Muñoz y Remero, Allende Salazar, J. Vinson y otros, con un índice de autores por orden alfabético y notas correspondientes, bibliográficas y biográficas por Don Genaro de Sorraín. El prologo a cargo de Juan Vicente de Araquistain» (1898: 21. zk. 464. or.).

2.7. Beste gorabehera batzuk

Atal honetan aurrekoetan sartzen ez diren kontu pare bat bildu ditugu.

- Hasteko, testu interesgarri bat: Gipuzkoako apaiz batzuen mezua («Carta-circular»); apaiz horiek talde bat osatzen dute erlijio liburuak zabaltzeko; testuan euskarari garrantzi berezia ematen zaio (1864: 50. zk. 407-408. or.).

- Beste kontu bat: protestanteek euskarara itzulitako materialak. Gotzainaren testua dago horri buruz: gotzainak protestanteek («sociedad bíblica protestante») itzulitako liburu eta foiletan kontra egiteko agintzen die parrokoiei; material horiek batu eta suntsitzeko agindua dator, hain zuzen (1872: 14. zk. 105. or.). Horren ildokoa dugu baita ere 1885. urteko Garizumako Gotzainaren Gutuna (protestanteen euskarazko Bibliaren aurka).

2.8. Kontu politiko bat: Eliza eta Estatu aurrez aurre (eta euskara arazoaren erdian)

Artikuluaren bukaerarako gai mamitsu bat itxi dugu: 1880. urtean Estatuaren eta Elizaren artean gatazka sortu zen; kontua da eztabaida horren erdian gure hizkuntza agertu zela, euskara eta politika nahasiz.

Ignacio Villotaren hitzetan, bigarren karlistaldiaren ondoren: «En el campo eclesial podemos adivinar a una inmensa mayoría del clero diocesano que, leal al carlismo vencido, acepta o se resigna por pura obediencia a reconocer a unos obispos que han recibido jubilosos a Alfonso XII. [...] Pronto ciertos sectores del clero, parece que desde el púlpito, comenzaron a atacar al nuevo régimen desde perspectivas tradicionalistas»⁹. Elizaren jarrera edo, hobeto esanda, Elizaren ordezkari batzuen jardueraz zuen gogoko Madrilgo gobernuak, eta auzi horretan gertaera entzutetsua izan zen gure inguruan, Lekeition, hain zuzen ere.

Dirudienez, abadeen azalpenak eta sermoiak pulpitutik ez ziren Madrilgo gobernuaren ildokoak eta Estatutuko agintariak neurriak hartu zituzten; horren adierazpena da Estatutuko aldizkari ofizialean (1880ko irailaren 30eko alea¹⁰) argitaratutako agindua, euskarazko hitzaldiak ikertzeko: «El Gobierno de S.M. ha sabido con profundo sentimiento que algunos individuos pertenecientes al clero en las provincias de Guipúzcoa, Alava y Vizcaya olvidan a veces los sagrados deberes de su ministerio, y que prevalidos de la especialidad de la lengua vascongada, en que se les consiente dirigirse á los fieles, suelen hacer desde el púlpito exhortaciones con tendencias políticas contrarias á la Constitucion del Estado y á las leyes vigentes. [...] Partiendo de estas consideraciones, S. M. el Rey (Q.D.G.) se ha dignado a

⁹ Ignacio Villota Elejalde: *La iglesia en la sociedad española y vasca contemporaneas*, Desclee de Brouwer, Bilbo, 1985, 168. or.

¹⁰ Ez da hori Espainiako aldizkari ofizialean euskara beren beregi aipatzen duen lehenengo testua (ikus beherago); bai, aldiz, euskara modu orokorrean aipatzen duen lehenengoetarikoa; pena handia da euskara defendatzeko edo ikasteko izan beharrean, gure hizkuntza mehatxupean jartzeko izatea.

Lekeitio aipatu dugunez, adibide modura herri horren inguruko testu bat eka-rriko dugu, 1823koa, euskara modu positiboan aipatzen baitu: «En la villa de Lequeitio, puerto de mar en el señorío de Vizcaya, se halla vacante la plaza de médico. [...] Los pretendientes, que deberán poseer la lengua bascongada y ser afectos al Rey Nuestro Señor, dirijirán sus memoriales al Sr. alcalde D. Francisco Zabarain para fin de Julio»; *Gaceta de Madrid* (orduko BOE edo Estatuko Aldizkari Ofiziala), 1823ko uztailaren 17koa, 41. zk., 144. or.

disponer que desplegue V.S. el mayor celo para inquirir los casos en que por parte de los eclesiásticos de esa provincia en general, y señaladamente los oradores sagrados que prediquen en vascuence, lo mismo que los que prediquen en castellano, se delinca contra la Constitución ó las leyes del Reino. A los Gobernadores de las provincias de Guipúzcoa, Alava y Vizcaya.».

Hori dela eta, gotzainik ez zegoenez, kapitulu-bikarioak protesta egin zuen «en defensa de la libertad y la independencia de la Iglesia para el ministerio de la divina palabra, cuyo ejercicio se somete por dicha Circular a la inquisición y conocimiento de la potestad secular, con menoscabo de la inmunidad eclesiástica y del buen nombre del Clero vascongado» (1880: 36. zk. 241-243. or.).

Hala ere, arazoa ez zen hor bukatu eta Lekeitioko parrokoaren kasuan arazoak goia jo zuen: Madrilgo gobernuak, haserre bizian, Lekeitioko parrokoa bota zuen. Honela azaltzen da gertatutakoa Gotzaindegiaren aldizkarian: «Vino después la denuncia del Cura de Lequeitio, suponiéndose que en el sermón que publicó el día de la fiesta del Rosario había combatido la expresada Circular, sobre cuyo hecho la autoridad eclesiástica mandó practicar una información jurídica. Resultado de ella que nada dijo el predicador contra la referida Real orden, y que antes bien recomendó a sus feligreses el respeto a las disposiciones de la autoridad, como lo declaran bajo juramento todos los testigos, y lo confirma también una manifestación dle Clero d ela villa, que va unida a la misma información, el Vicario Capitular debió dictar y dictó auto de sobreseimiento».

Madrilgo agintariak, ostera, beste iritzi bat zuten eta horren ondorioz «fue acordada en Consejo de Ministros y se expidió una Real orden mandando que el Cura Arcipreste de Lequeitio trasladase inmediatamente su residencia fuera de la Diócesis de Vitoria», Gotzaindegiaren agerkariak berak dioenez.

Cesar Gallastegi